

Úvod do UNIXu

Libor Forst

- Úvod, charakteristika
- Historie, principy
- Systém souborů, organizace, příkazy
- Procesy, životní cyklus, komunikace
- Shell: koncepce, příkazy
- Zpracování textu (ed, grep, sed, vi, awk)

Literatura

- L.Forst: Shell v příkladech aneb aby váš UNIX skvěle shell; Matfyzpress 2010
www.yq.cz/SVP
- The Single UNIX® Specification, Version 3 (POSIX), The Open Group Base Specifications Issue 7, IEEE Std 1003.1-2008
www.opengroup.org/onlinepubs/9699919799
- manuálové stránky

Literatura (základy)

- J. Brodský, L. Skočovský: Operační systém UNIX a jazyk C; SNTL 1989
- L. Petrlík: Jemný úvod do systému UNIX; Kopp 1995
- M. Sova: UNIX V - úvod do operačního systému; Grada 1993
- M. Brandejs: UNIX - LINUX - praktický průvodce; Grada 1993; ISBN 80-7169-170-4
- G. Todino, J. Strang, J. Peek: Learning the UNIX Operating System; O'Reilly & Associates 2002; ISBN 0-596-00261-0
- A. Robbins: UNIX in a nutshell; O'Reilly & Associates 2006; ISBN 978-0-596-10029-2
- L. Lamb: Learning the vi Editor; O'Reilly & Associates 1990; ISBN 0-937175-67-6

Literatura (programování)

- M. Jelen: UNIX V - programování v systému; Grada 1993; ISBN 80-85623-16-1
- C. Newham, B. Rosenblatt: Learning the bash Shell; O'Reilly & Associates 2005; ISBN 0-596-00965-8
- D. Dougherty: sed & awk; O'Reilly & Associates 1997; ISBN 978-1-565-92225-9
- A. Robbins, N. Beebe: Classic Shell Scripting; O'Reilly & Associates Inc., 2005; ISBN 978-0-596-00595-5
- C. Albing, J. Vossen, C. Newham: bash Cookbook; O'Reilly & Associates Inc., 2007; ISBN 978-0-596-52678-8
- E. Quigley: UNIX Shells by Example; Pearson Education Inc. (Prentice-Hall), 2005; ISBN 0-13-147572-X
- S. Kochan, P. Wood: Unix Shell Programming; SAMS, 2003; ISBN 0-672-32390-3

Literatura (principy)

- M.J.Bach: The Design of the UNIX Operating System; Prentice-Hall 1986
- L.Skočovský: Principy a problémy operačního systému UNIX; Science, 1993; ISBN 80-901475-0-X
- L.Skočovský: UNIX, POSIX, Plan9; L. Skočovský, Brno, 1998; ISBN 80-902612-0-5
- M.Welsh, L.Kaufmann: Používáme LINUX; ComputerPress 1997 (O'Reilly); ISBN 80-7226-001-4
- E. Raymond: The Art of UNIX Programming; Addison Wesley; 2004; ISBN 0131429019

Konvence

- Pevná část příkazu (neproporcionálním fontem)
- píše se tak, jak je zapsána:
`man [-k] [section] topic`
- Proměnlivá část příkazu (kurzivou)
- doplní se požadovaný text (slovo, číslo apod.):
`man [-k] [section] topic`
- Volitelná část příkazu:
`man [-k] [section] topic`
- Výběr z více variant:
`{BEGIN | END | /regexp/ | cond | } { cmds }`

Historie UNIXu

- 1925 - **Bell Laboratories** - výzkum v komunikacích
- 60. léta - s General Electric a MIT vývoj OS **Multics** (MULTIplexed Information and Computing System)
- 1969 - Bell Labs opouští projekt, **Ken Thompson** píše assembler, základní OS a systém souborů pro PDP-7
- 1970 - Multi-cs => **Uni-x** (snad **Brian Kernighan**)
- 1971 - Thompson žádá nový počítač PDP-11 pro další vývoj - zamítnuto
- Thompson předstírá vývoj systému automatizované kanceláře - počítač přidělen => zpracování textů
- 1973 - UNIX přepsán do jazyka C vytvořeného za tím účelem **Dennisem Ritchiem**

Úvod do UNIXu (2015)

SISAL 7

Divergence UNIXu

- pol. 70. let - uvolňování UNIXu na univerzity: především University of California **Berkeley**
- 1979 - v Berkeley přepisují UNIX pro 32bitový VAX **BSD Unix** (Berkeley System Distribution) verze 3.0; dnes verze 4.4
- Bell Labs přecházejí pod **AT&T** a pokračují ve vývoji verze **III** až **V.4** - tzv. **SVR4**
- UNIX uvolněn i pro komerci: Microsoft a SCO vyvíjejí pro Intel **XENIX**
- vznikají UNIX International, OSF (Open Software Foundation), X/OPEN,...

Úvod do UNIXu (2015)

SISAL 8

Varianty UNIXu

- SUN: **Sun OS, Solaris**
- Silicon Graphics: **Irix**
- DEC: **Ultrix, Digital Unix**
- IBM: **AIX**
- HP: **HP-UX**
- Siemens Nixdorf: **SINIX**
- Novell: **UNIXware**
- SCO: **SCO Unix**

- FreeBSD, NetBSD, OpenBSD,....
- Linux

Úvod do UNIXu (2015)

SISAL 9

Standardy UNIXu

- SVID (System V Interface Definition)
 - "fialová kniha", kterou AT&T vydala poprvé v roce 1985 jako standard, jehož splnění je nutnou podmínkou pro použití obchodního názvu UNIX
- POSIX (Portable Operating System based on UNIX)
 - série standardů organizace IEEE značená P1003.xx, postupně je přejímá vrcholový nadnárodní orgán ISO
- XPG (X/Open Portability Guide)
 - doporučení konsorcia X/Open, které bylo založeno v r. 1984 předními výrobci platform
- Single UNIX Specification
 - standard organizace Open Group, vzniklé v roce 1996 sloučením X/Open a OSF
 - Version 2 (**UNIX98**), Version 3
 - splnění je nutné pro užití obchodního názvu UNIX

Úvod do UNIXu (2015)

SISAL 10

Charakteristika UNIXu

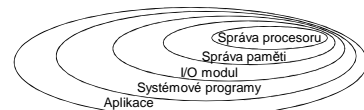
- poučení ale nezátížení minulostí
- nekomerční prostředí
- otevřený operační systém
- systém souborů
- uživatelé, skupiny
- procesy, komunikace
- interpret příkazů, grafické prostředí
- utility, jazyk C
- přenositelnost, modifikovatelnost
- síťová podpora
- volně šiřitelný SW (např. GNU)
- příkaz **man**

Úvod do UNIXu (2015)

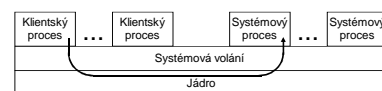
SISAL 11

Modely OS

Klasický OS

UNIX

Úvod do UNIXu (2015)

SISAL 12

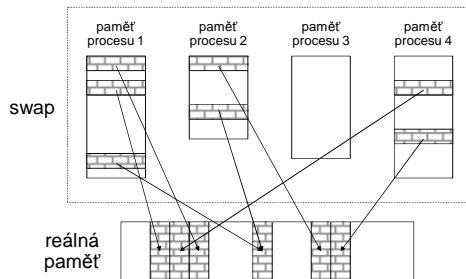
Funkce jádra OS

- Řízení provádění úloh (vytváření, ukončení, suspendování, komunikace, přístup k periferiím,...)
- Správa systému souborů (organizace disku, vytváření a mazání souborů, práva, udržování konzistence,...)
- Správa paměti (přidělování, uvolňování, ochrana, odkládání dočasně nepoužívané paměti - *swapping* resp. *paging*,...)
- Plánování procesů pro sdílení času CPU (plánovací algoritmus, přidělování časových kvant, priority,...)

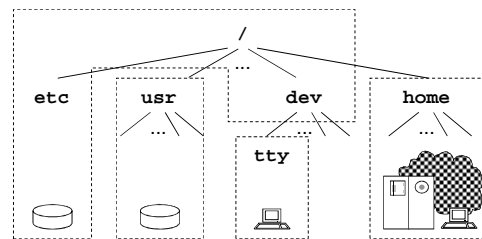
HW požadavky

- Možnost běhu procesu ve dvou režimech:
 - uživatelský (*user mode*): omezený přístup k paměti, instrukcím,...
 - privilegovaný režim (*kernel mode*)
- Hierarchické ošetření přerušení
 - vnější: HW (disky, periferie, ...)
 - vnitřní: událost CPU (adresace, dělení nulou, ...)
 - softwarové: použití speciální instrukce
- Správa paměti - oddělení virtuálního a skutečného adresního prostoru

Virtuální paměť

Jednotný hierarchický systém souborů

Strom adresářů

- **/bin** - základní systémové příkazy
 - **/dev** - speciální soubory (zařízení, *devices*)
 - **/etc** - konfigurační soubory
 - **/lib** - základní systémové knihovny
 - **/tmp** - veřejný adresář pro dočasné soubory
 - **/home** - kořen domovských adresářů *
 - **/usr/man** - manuálové stránky *
 - **/usr/spool** - *spool* (tisk, pošta, ...)
 - **/usr/local** - lokální instalace *
 - **/usr/include** - hlavičkové soubory jazyka C
- * na některých systémech se může umístění lišit

Proces, komunikace

- Proces
 - zjednodušeně: běžící uživatelský nebo systémový program
 - vzniká duplikací rodičovského procesu
 - výpis procesů: příkaz **ps**
- Komunikace
 - při startu otec předává data synovi, naopak nelze!
 - roura - tok dat od producenta ke konzumentu:
ls | more
 - další prostředky (např. sdílená paměť)

Interpret příkazů (shell)

- základní program pro ovládání UNIXu
- nezávislá komponenta systému: více shellů
- formát příkazů:
příkaz -přepínače operandy př. `ls -l /etc`
- metaznaky, např.:
`ls *.c > "vypis *.c"`
- příkazy:
 - interní: např. `echo`, `cd`, `pwd`
 - externí: soubory uložené na disku (cesta: `PATH`)

Jazyk shellu

- shell interpretuje vlastní programovací jazyk
 - řídicí konstrukce (např. `for`, `if`)
 - proměnné
`PATH=/bin:/usr/bin:$HOME/bin`
- jazyk řídí textové substituce (*textový procesor*)
- programování přímo na příkazové řádce
- shell-skript - soubor s programem pro shell
`sh test.sh; ./test.sh`

Příkaz man

- Volání:
`man [-k] [section] topic`
- Sekce manuálových stránek:
 - 1 - obecné uživatelské příkazy
 - 2 - služby jádra systému (*syscalls*)
 - 3 - knihovní funkce (jazyk C)
 - 4 - zařízení a ovladače zařízení
 - 5 - formáty (konfiguračních) souborů
 - 6 - triviální aplikační programy
 - 7 - různé
 - 8 - administrátorské příkazy a programy

Seznam uživatelů (/etc/passwd)

```
forst:DxyAF1eG:1004:11:Libor Forst:/u/forst:/bin/sh
```

Význam jednotlivých polí:

- uživatelské (*login*) jméno
- zakódované heslo (dnes např. v `/etc/shadow...`)
- číslo (*UID*); superuživatel (*root*) má UID 0
- číslo (*GID*) primární skupiny uživatele
- plné jméno (s příp. komentářem)
- domovský adresář
- login-shell

Seznam skupin (/etc/group)

```
users::11:operator,novak
```

Význam jednotlivých polí:

- jméno skupiny
- *nepoužito*
- číslo skupiny (*GID*)
- seznam členů skupiny

Ve skupině jsou navíc i všichni uživatelé, kteří ji mají uvedenu jako svoji primární skupinu.

Uživatelská relace

Po přihlášení k systému (lokálně n. vzdáleně - např. pomocí `ssh`, `putty.exe`) se uživateli spustí jeho *login-shell*. Tím se zahájí jeho uživatelská relace (*session*).

- výpis informací o systému: `uname [-amnrsv]`
- ukončení *session*: `logout`
- změna uživatele (login-shell): `login user`
- start shellu nového uživatele: `su [-] [user]`
- ukončení shellu: `exit`
- zjištění identity uživatele: `id, whoami, who am i`
- výpis nalogovaných uživatelů: `who, w`
- výpis logu relací: `last`

Komunikace mezi uživateli

- on-line (zprávy):
 - zaslání: `write user`
 - potlačení příjmu: `mesg [y|n]`
- on-line (rozhovor):
 - příkaz: `talk user[@host]`
- off-line: e-mail
 - příjem: `mail`
 - posílání: `mail [-v] [-ssubject] email...`
 - zpráva o příjmu: `biff [y|n]`
 - přesměrování dopisů: `$HOME/.forward`

```
forst@ms.mff.cuni.cz
"| /usr/local/bin/filter"
```

Systém souborů

- hierarchický systém
- jednotný přístup k zařízením, adresářům aj.
- diskové svazky, přístup k síťovým diskům
- konzistence, synchronizace (`sync`, `fsck`)
- ochrana souborů (přístupová práva)
 - pravidla pro jména (délka, znaková sada, case senzitivita)
- cesty (absolutní, relativní, ..)
- formát textových souborů (<LF>)

Příkaz ls

```
-rwxr-x--x 2 forst users 274 Jan 5 17:11 test
```

typ
práva
počet linků
vlastník, skupina
délka souboru v bytech
datum a čas poslední modifikace
jméno souboru

volby: dlouhý výpis (`l`), výpis do 1 sloupce (`1`), psát i skryté (`aa`), třídít podle času (`t`), třídít pozpátku (`r`), značit typ souboru (`F`), vypisovat rekurzivně (`R`), nevypisovat obsah adresářů (`d`), sledovat linky (`L`)

Typy souborů

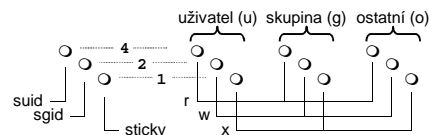
- Typy souborů ve výpisu `ls`:
 - obyčejný soubor (*regular file*): posloupnost bytů
 - d** adresář (*directory*): sada binárních záznamů o souborech a podadresářích
 - b** blokový speciální soubor, zařízení (*block device*)
 - c** znakové (raw) zařízení (*character device*)
 - l** symbolický link
 - p** pojmenovaná roura (*pipe*)
 - s** socket

- Rozpoznání typu: příkaz `file`

Přístupová práva (file modes)

- tři kategorie vlastníků: user (`u`), group (`g`), others (`o`); platí vždy nejspeciálnější kategorie, v níž je uživatel
- tři práva: prohlížení (read: `r`), modifikace (write: `w`), provádění souboru / práce s adresářem (execute: `x`)
- setUID, setGID (`s`) pro proveditelné soubory: běh pod propůjčenou identitou vlastníka (uživatele / skupiny)
- setGID pro adresář: nové soubory budou mít stejnou skupinu jako adresář (default na řadě systémů)
- sticky bit (`t`) pro adresáře: mazat a přejmenovávat soubory smějí jen vlastníci souborů a root (př. `/tmp`)

Změna přístupových práv

- změna práv (smí pouze uživatel-vlastník a root):
`chmod [-R] og-w,+x file...`
`chmod [-R] 751 file...`
- změna vlastníka (smí pouze root): `chown`, `chgrp`
- defaultní maska: `umask mask_complement`
- shell s novou defaultní skupinou: `newgrp group`

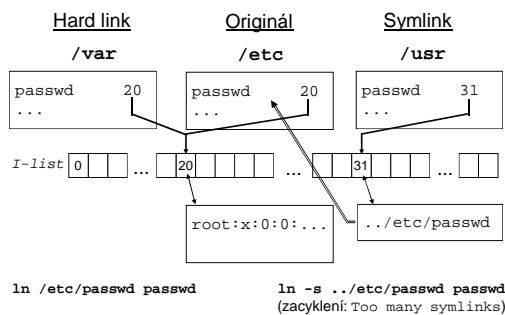
Organizace disku

- Fyzická: *sektor, stopa (track), válec (cylinder), povrch*
- Logická: *oddíl (partition)* (odpovídá block/raw device)
 - zobrazení: příkaz `df` (display filesystems)
 - konfigurační soubor `/etc/fstab`
- Systémová: *filesystem*
 - boot blok
 - superblok(y)
 - i-list (pole i-nodů)
 - datové bloky
- Obraz systému souborů v paměti (`sync`, `fsck`)

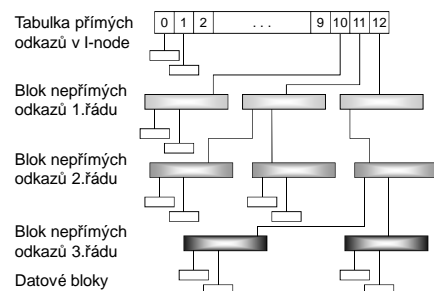
Index node

- Každý soubor v systému souborů má právě jeden i-node, který obsahuje:
 - počet linků
 - ID vlastníka (uživatele a skupiny)
 - přístupová práva
 - typ souboru
 - velikost souboru
 - čas
 - poslední modifikace souboru
 - posledního přístupu k souboru
 - poslední modifikace i-nodu
 - odkazy na datové bloky
- Výpis seznamu souborů s čísly i-nodů: `ls -li`
- Výpis informace z i-nodu (není v normě): `stat`

Linky

Adresace datových bloků

Obecné příkazy

- kopírování souboru: `cp [-prR]`
- přesun (přejmenování) souboru: `mv`
- smazání souboru: `rm [-rfi]`
- změna data a času: `touch [{-tčas}|-rsoubor]`
- změna aktuálního adresáře: `cd`
- cesta k aktuálnímu adresáři: `pwd [-P]`
- vytvoření adresáře: `mkdir [-p] [-m/mode]`
- zrušení adresáře: `rmdir`
- není udelete !

Výpis souboru

- výpis (zřetězení) souborů: `cat [files]`
- výpis souborů po stránkách: `more`, `pg`, `less`
- výpis začátku souboru: `head [-n n] [files]`
- výpis konce souboru: `tail [{-n|-c} [+n] [-f]] [files]`
- výpis souboru pro tisk: `pr`
- výpis souboru s číslováním řádek: `n1`
- počet bytů, slov a řádek: `wc [--cwl]`
- kopírování na výstup a do souboru: `tee [-a] file`
- výpis binárního souboru: `od [-tfmt] [-j off] [-Nlen]`
- výpis řetězců: `strings`

Příkaz more

- Volání:
`more [-n] { +line | +/regexp } [files]`
- Příkazy (* - může předcházet prefix počtu k):
 - mezera, d ... další stránka, půl stránky (*)
 - Enter ... další řádka (* - k nastaví default)
 - s, f, b ... přeskoč k řádek, stránek, stránek zpět (*)
 - /regexp, n ... hledej k-tý výskyt řetězce (*)
 - ' ... návrat na začátek hledání
 - !cmd, v ... start shellu, editoru
 - =, h ... výpis pozice, helpu
 - :n, :p ... přechod na další soubor

Tisk

	SUSv3	System V	BSD
• tisk:	<code>lp [file]</code>	<code>lp [file]</code>	<code>lpr [file]</code>
	<code>-d printer</code>	<code>-P printer</code>	<code>-d printer</code>
• výpis stavu tisku:	<code>lpstat job</code>	<code>lpq job</code>	<code>lpq job</code>
			<code>-d printer</code>
• zrušení tisku:	<code>cancel job</code>	<code>lprm job</code>	<code>lprm job</code>
			<code>-d printer</code>
- popis „tiskáren“: `/etc/printcap`
 - implicitní tiskárna: proměnná `PRINTER`
 - spool-oblast: `/var/spool/*`
 - formátování tisku: `pr, mpage`

Zpracování textu

- porovnávání souborů resp. adresářů:
`diff [-bBi] { -e | -Cn | -rqs } file1 file2`
`comm [-123] file1 file2` (musí být seříděné)
- výběr polí z řádek souboru (nemění pořadí polí):
`cut [-s] { -c list | -f list -d char } [files]`
- spojení souborů „po sloupcích“ resp. řádek souboru:
`paste [[-s] -d chars] [files]`
- rozdělení souboru po řádcích n. blocích:
`split [{ -l lines | -b bytes[{ km }] }] [file [name]]`
- konverze znaků:
`tr [-cds] table1 [table2] př.: tr 'A-Z\n' 'a-z:'`

Příkaz sort

- Volání:
`sort [-s] [-k beg[, end][mod]] [-td] [-ucm] [files]`
- Setřídí soubory na výstup resp. do souboru (`-o file`)
- Zadání třídícího pole:
 - beg ... pozice prvního znaku, end ... pozice posledního
 - tvar: `field.char` ... číslování od 1
- Modifikátory: **b** (bez mezer), **f** (ignorecase), **n** (čísla), **r** (opačně)
- Přepínače: **t** (oddělovač pole, default: posloupnost mezer), **u** (vyluč stejné klíče), **m** (merge only), **c** (check only), **s** (stable - není v normě)
- Pozor na lokální nastavení (`LC_ALL=C`)
- Podobný příkaz: `uniq` (netřídí, umí např. vypsat počty)

Příkaz find

- Volání: `find cesta... podmínka... akce`
- Podmínky:
 - `name, path, size, type, links, inum, fstype`
 - `user, group, perm`
 - `atime, ctime, mtime, newer`
 - hloubka vnoření ve stromě
 - negace (!), -o, -a, závorky
 - číselné hodnoty: `n, +n, -n`
- Akce:
 - `print` (typicky default)
 - `exec`; umístění jména: {}, konec příkazu: středník
- Příklad:
`find / -name *core -mtime +7 -exec rm {} ";"`
- Varianty: `which, whereis`

Příkaz dd

- Provádí kopírování a konverzi dat
- Název a syntaxe parametrů odvozena od JCL příkazu DD (Data Definition) systému IBM 360
- Parametry:
 - `if=file` - vstup (impl. standardní vstup)
 - `of=file` - výstup (impl. standardní výstup)
 - `bs=expr` - velikost bloku (`n[k][xn][k]...`)
 - `count=n` - počet bloků
 - `skip=n` - posun od začátku (seek)
 - `conv=c[,c]...` - konverze
- Konverze ASCII/EBCDIC, pevná délka řádky/LF
- Př.:
`dd if=soubor bs=8 count=1`

Příkaz join

- Provádí databázový *join* - slítí souborů podle rovnosti záznamů v dané klíčové poloze
- Přepínače:
 - `t c` - oddělovač polí
 - `{1|2} f` - číslo klíčového pole v souboru 1 resp. 2
 - `a n` - ze souboru *n* se berou i nespárované řádky
 - `v n` - ze souboru *n* se berou jen nespárované řádky
 - `e str` - náhrada za chybějící pole
 - `o list` - přesný tvar výstupu
- Formát popisu výstupu:
 - seznam polí oddělených čárkami nebo mezerami, příp. zapsané do více parametrů
 - tvar pole: *n.f* resp. 0
- Default: první pole je klíč, výpis všech polí po řadě, oddělovačem je posloupnost bílých znaků

Příkaz xargs

- volání: `xargs cmd`
 - zavolá příkaz *cmd*, jako argumenty doplní obsah standardního vstupu
 - př.: `xargs rm < soubory_ke_smazani`
- volání: `xargs {-Llines | -nwords} cmd`
 - opakuje příkaz, jako argumenty doplní vždy text z *lines* řádek standardního vstupu resp. každých *words* slov standardního vstupu
- volání: `xargs -I fn cmd`
 - opakuje příkaz pro každou řádku standardního vstupu, její text doplní do příkazu na místa označená *fn*
 - př.: `ls *.c | xargs -I{} cp -p {} {}.bak`

Archivace

- archivace adresářů: `tar {c|t|x} [f file] [files]`
 - př.: `tar cf - . | ssh host tar xf -`
 - distribuce SW balíků
- v normě nahrazen příkazem `pax`
- komprese souborů
 - historický standard (.z): `compress`
 - GNU (.gz): `gzip, gunzip`
- systémová záloha: `backup, dump, restore`
- zálohování po síti: `rdump, rrestore`

Řádkové editory

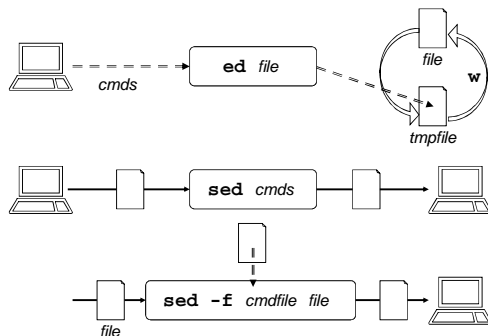
- `ed` - editor dostupný často i v diagnostickém režimu
 - edituje kopii souboru, opravy je nutno zapsat zpět
 - příkazy se berou ze standardního vstupu
 - dávková editace (`ed`-skripty)

- volání: `ed soubor`

- `sed` - stream editor
 - edituje vstupní proud, výsledek píše na výstup
 - editovací příkazy jsou součástí volání

- volání: `sed příkazy [soubor ...]`
nebo: `sed -f příkazový_soubor [soubor ...]`

Schéma práce ed a sed

Formát příkazu, adresa řádku (ed)

- Syntaxe příkazů:
`[adresa[, adresa]]příkaz[parametry]`
- V každém okamžiku je jedna řádka aktuální
(na začátku poslední, dále poslední řádka minulého příkazu)
- Formáty zápisu adresy a jejich význam:
 - `.` aktuální řádka (obvyklý default)
 - `±[n]` řádka relativní k aktuální řádce
 - `n` řádka s absolutním číslem *n* (číslováno od 1)
 - `$` poslední řádka souboru
 - `/pat/` následující řádka obsahující vzorek
 - `?pat?` předcházející řádka obsahující vzorek
 - `'x` řádka označená značkou (písmenem) *x*
 - `adr±[n]` řádka relativní k řádce s adresou *adr*

Základní regulární výrazy (ed, sed, vi)

Způsob definování řetězců v řadě utilit. Metaznaky:

- `.` ... jakýkoliv znak
- `[list]`, `[^list]` ... jakýkoliv znak z výčtu, z doplňku výčtu
př.: `[a-zA-Z0-9_]`, `[^]`, `[]^-`
- `[[:třída:]]` ... jakýkoliv znak z třídy
př.: `[[:alnum:]]`, `[[:xdigit:]]`
- `^`, `$` ... začátek a konec řádky (na začátku/konci regexpu)
- `\c` ... metaznak použitý jako znak (např.: `\.` je tečka)
- `exp*` ... libovolné opakování posledního podvýrazu
př.: `a*`, `[0-9][0-9]*`
- `exp\{n\}`, `exp\{m,[n]\}` ... opakování *n*krát, *m-n*krát
- `\(, \), \n` ... uzávorkování části vzoru, zpětná reference
př.: `\(ab\)*`, `A\(\.\)\1A`

Poziční příkazy editoru ed

Příkazy s aktuální řádkou jako implicitní adresou, příkazy označené * nemohou pracovat s blokem:

- `print, num, list` ... tisk, s čísly, včetně řídicích znaků
- `delete` ... mazání řádek
- `append*`, `change`, `insert*` ... vkládání řádek (ukončení: tečka)
př.: `0a`
`novy radek 1`
`novy radek 2`
`.`
- `move, to` ... přesun, kopírování řádek
př.: `/begin/,/end/ t $`
- `mark* (kx)` ... nastavení značky *x* (písmeno)
- `join` ... spojení řádek (maže LF, impl. +1)
- `substitute` ... náhrada řetězců

Příkaz substitute (ed)

Formát:

`s /pattern/replacement/ {g|n}`

První znak za názvem příkazu definuje oddělovač

př.: `s/\$/ //` nebo `s=/$/=`

Vzor je regulární výraz, náhrada je text s metaznaky:

- `&` ... celý původní text pokrytý regexpem
př.: `s/.*/(&)/`
- `\n` ... zpětná reference (pomalá!)
př.: `s/(.*)\ \(.*)\^2 \1/`

Globální nahrazování hledá další výskyt regexpu až za místem, které se naposledy modifikovalo:

př.: `s=/\./=/g` ... nenahradí „././“

Hvězdička „absorbuje“ maximální vyhovující řetězec:

př.: `s/(.*)-/\1/` ... smaže poslední mínus
lépe: `s/-$/`

Globální příkazy editoru ed

Příkazy s implicitní adresou „celý soubor“:

- `global, invert (v)` ... provedení příkazu na vybraných řádkách
`g /pattern/cmd [\<LF>cmd]`
- `write (w [file])` ... uložení (pod stejným jménem)
(v případě udání rozsahu se zapíší jen dané řádky!)
`w file` ... připsání do souboru
`w! cmd` ... zápis do roury

Příkazy s implicitní adresou „poslední řádka souboru“:

- `read (r [file])` ... vložení textu souboru
- `=` ... výpis čísla řádky

Nepoziční příkazy editoru ed

Příkazy bez adresy:

- `undo` ... zrušení poslední opravy
- `edit (e [file])` ... (znovu-)otevření souboru
- `file (F file)` ... změna jména editovaného souboru
- `quit` ... ukončení editace
- `help` ... nápověda k poslední chybě

Příklady použití příkazu global

- `g/integer/s//longint/g`
„prodlouží“ program
- `g/procedure/i\`
`{ begin of procedure }\
.`
před procedurami odřádkuje (s komentářem)
- `g/^Chapter/ . w index\
./ w index`
napíše seznam kapitol
- `g/.*/ m 0`
napíše soubor pozpátku

Příkaz grep

- Původ názvu: `g/re/p`
- Varianty:
 - `egrep` (-E, *extended* - rozšířené regulární výrazy)
 - `fgrep` (-F, *fixed* - pouze pevné řetězce)
- Přepínače:
 - `c`(count), -`l`(listfiles), -`n`(number), -`q`(quiet)
 - `i`(ignorecase), -`x`(exact), -`v`(invert)
 - `e` expression, -`f` filename
- Rozšíření:
 - `w`(word), -`H`(head)
 - `lines` ... počet vypsaných řádek před a po nalezené
- Rychlá implementace regexpů!

Filtr sed

- `stream editor`
- edituje vstup (typicky výstup jiného programu)
- výsledek editace (a/nebo příkazů tisku) vypisuje
- volání:
`sed [-n] { [-e] cmd | -f script } [file]`
- příkazy analogické jako v `ed`
- oddělují se středníkem nebo koncem řádky
- provádějí se v pořadí zápisu
- příkaz nesmí končit mezerou
- příklad:

```
hostname | sed 's/\..*//'
```

Formát příkazu, adresa řádku (`sed`)

- Syntaxe příkazů:
`[adresa[, adresa]] příkaz[parametry]`
- Neexistuje institut aktuální řádky, pokud není adresa uvedena, příkaz platí pro každou řádku
- Formáty zápisu adresy a jejich význam:
 - `n` řádka s číslem `n` (číslováno od 1)
 - `$` poslední řádka
 - `/pat/` každá řádka obsahující vzorek
- Doplněk adresního rozsahu: `adresa ! příkaz..`
- Složený příkaz: `adresa {`
`příkazy...`
`}`
- Komentář: `# komentář...`

Příkazy editoru `sed` (I)

- příkazy `ed`:
 - `p`, `d`, `s`, `w`, `q`
 - `a`, `c`, `i`
příkaz `i` nové řádky kromě poslední se ukončují „\`\`“:
`sed '3a\
 ctvrta\
 pata'`
- parametry příkazu `substitute`
 - `p` ... řádka se po modifikaci vypíše na výstup
 - `w file` ... řádka se po modifikaci vypíše do souboru
- konverze znaků
 - `y /intable/ outtable/`
funkce analogická příkazu `tr`

Příkazy editoru `sed` (II)

- řízení toku
 - `n`(ext) ... konec práce s řádkou, načtení další řádky
 - `:` `label` ... definice návěští
 - `b`(ranch) [`label`] ... skok na návěští (na konec)
 - `t`(est) [`label`] ... podmíněný skok
(skočí, pokud od posledního načtení řádky nebo vykonání příkazu `test` byla provedena substituce)
př.:
`:loop`
`s:\.\.\/:/:g`
`t loop`
... vypustí z cesty všechny sekvence „`/`“

Příkazy editoru `sed` (III)

- více řádek v pracovním prostoru (oddělovač: `\n`)
 - `N`(ext) ... připojení další řádky ze vstupu
 - `P`(rint) ... tisk první řádky z prostoru
 - `D`(elete) ... vymazání první řádky z prostoru
- odkládací prostor (*hold space*)
 - `h`, `H`(old) ... kopie (append) do odkládacího prostoru
 - `g`, `G`(et) ... kopie (append) do pracovního prostoru
 - `x`(change) ... záměna obsahu prostorů

Příklady použití příkazu sed (I)

- `sed /record/,/end/d program.pas`
vypíše program bez definic rekordů
- `sed '/procedure/i\
{ begin of procedure }' program.pas`
vypíše před procedurami komentář
- `sed '1p;$p' program.pas`
vypíše zduplikovaně první a poslední řádku
- `sed -n '4,6!p' program.pas`
vypíše soubor bez druhých tří řádek

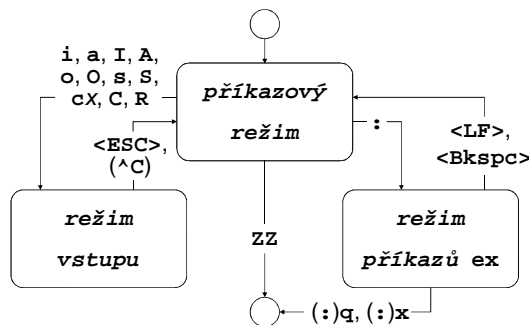
Příklady použití příkazu sed (II)

- `sed 's:.*//;s/^User: /' /etc/passwd`
výsledek: User: forst
- `ls *.c | sed 's/\(.*\).c/cp -p & \1.bak/'`
výsledek: cp -p test.c test.bak
- `echo ab | sed 's/a/b;/s/b/a/'`
výsledek: ab
správně: y/ab/ba/
nebo: s/a/\n/g;s/b/a/g;s/\n/b/g
- `sed 's/.*:(.*) \(.*\):.*\2 \1/' /etc/passwd`
výsledek: Burns:/home/frank Frank
správně: s/.*:(.*) \([^:]*\):.*\2 \1/

Editor vi

- visual editor
- geneze: `ed` ⇒ `ex` ⇒ `vi`
- celobrazovkový editor
- dostupný na všech UNIXech
- široká paleta příkazů
- malé nezbytné minimum příkazů
- editace kopie souboru
- volání:
`vi [-rR] {+[line] | +/pattern} [files]`

Režimy práce vi

Základní příkazy vi

- `vi soubor` ... vyvolání editoru
- `i` ... zahájení vkládání textu
- *vkládaný text*
- `<ESC>` ... ukončení vkládání textu
- `h, j, k, l` ... pohyb po textu
- `/vzorek` ... hledání vzorku
- `x, dd` ... mazání znaku, řádky
- `A` ... vkládání na konec řádky
- `J` ... spojení řádek
- `ZZ, :x` ... ukončení editace
- `:q!` ... zrušení editace

Příkazy pro pohyb (I)

- Před příkazy může předcházet opakovací faktor *k*
- `h (<BKSPC>), j, k, l (<SPACE>)` ... o *k* míst (⇐, ⇑, ⇓, ⇒)
 - `w, b, e, W, B, E` ... o *k* slov (vpřed, vzad, na konec resp. s ignorováním interpunkce)
 - `(,), {, [` ... na začátek (následující) věty, §, sekce
 - `+` (<LF>), `-` ... začátek následující (předchozí) řádky
 - `$/, 0, ^` ... konec řádky, začátek, první nemezerový znak
 - `fX, Fx, tX, TX, ;, ,` ... znak *x* na řádce (dopředu, dozadu), znak před *x*, znak za *x*, opakuj, opakuj v opačném směru
 - `/regexp, ?regexp, /, ?, n, N` ... hledání vzoru dopředu, dozadu, opakuj vzor, opakuj hledání, opakuj obráceně
 - `^F, ^B, ^D, ^U` ... stránka dopředu, dozadu, půl stránky

Příkazy pro pohyb (II)

Příkazy předchází absolutní hodnota k :

- $k|$... k -tá pozice na řádce
- $[k]H$... posun na k -tou řádku na obrazovce [1]
- $[k]L$... posun na k -tou řádku od konce obrazovky [1]
- M ... posun na prostřední řádku na obrazovce
- $[k]G$... posun na k -tou řádku souboru [poslední]

Práce se značkou x (malé písmeno):

- $\backslash x$... posun na pozici označenou značkou x
- $\backslash\backslash$... posun na poslední označenou pozici
- $*x$... posun na začátek řádky se značkou x
- $''$... posun na začátek naposledy označené řádky

(označení se provede příkazem $m x$)

Vkládání textu, opravy

Před příkazy může předcházet opakovací faktor k

- i, a, I, A ... vkládání před (za) kurzor, řádku
- o, O ... vkládání do nové řádky pod (nad) aktuální (open)
- \sim ... změna (malé/velké) písmena pod kurzorem *
- rx ... přepis znaku pod kurzorem znakem x *
- R ... zahájení režimu vstupu v přepisovacím módu
- cm ... náhrada textu od kurzoru do pozice dané příkazem pro pohyb m
- cc, C ... náhrada celé řádky resp. do konce řádky
- s, S ... smaž znak (řádku) a přejdi do režimu vstupu

Příkazy označené * nepřepínají do režimu vstupu.

Mazání, práce s buffery

Před příkazy může předcházet opakovací faktor k

- x, X ... mazání znaku pod (před) kurzorem
- dm ... mazání textu od kurzoru do pozice dané příkazem pro pohyb m
- da, D ... mazání celé řádky resp. do konce řádky

Smazaný text se uloží do očíslovaného bufferu.

- p, P ... vložení bufferu za (před) kurzor (příp. řádku)
- $"np, "nP$... vložení n -tého posledního bufferu
- $"xp, "xP$... vložení bufferu x (x je malé písmeno)

Vložení textu do (pojmenovaného) bufferu:

- $["x]ym$... vložení textu po pozici danou příkazem m
- $["x]yY, ["x]Y$... vložení řádky

Další příkazy νi

- $.$... opakování posledního editačního příkazu
- u ... zrušení efektu posledního editačního příkazu
- U ... obnovení řádky do původního stavu
- J ... slepení řádky s následující
- $\%$... skok na odpovídající $),]$ nebo $\}$ (nikoliv $>$)
- L ... obnovení obrazovky
- $z<LF>, z., z-$... scrollování, aktuální řádka se octne na začátku (uprostřed, na konci) obrazovky
- $^E, ^Y$... scrollování o řádku
- G ... vypsání informace o poloze v editovaném souboru
- $!m cmd, !I cmd$... použití bloku textu jako vstup a jeho nahrazení výstupem příkazu cmd
- $<m, >m$... indentace
- $@x$... provedení příkazů uložených v bufferu x
- $^W, ^V$... (režim vstupu) smazání slova, vstup řídicího znaku

ex - rozšíření příkazů (I)

- adresy mohou být odděleny středníkem - aktuální se stává první řádka místo poslední
- rozšíření příkazu **substitute**
 - parametr c ... nahrazování s potvrzováním ($y<LF>$)
 - metaznak \sim v regexpu ... předchozí výraz
 - sekvence $\langle a \rangle$ v regexpu ... začátek a konec slova
 - sekvence $\backslash u, \backslash l, \backslash U$ a $\backslash L$ v řetězci náhrady ... převod malá/velká (platí na celé slovo)
- nové příkazy
 - co (kopíruj, alias příkazu c)
 - $j(oin)[!]$... spojení řádek, po $.$ přidává dvě mezery, po $)$ žádnou, jinak jednu ($!$... bez mezer)
 - $ya(nk)[x], pu(t)[x]$... práce s (pojmenovanými) buffery

ex - rozšíření příkazů (II)

- $sh, !cmd$... spuštění shellu, příkazu
- $so(urce)$... provedení souboru
- $w!, w>>$... zápis do read-only souboru, na konec souboru
- x, wq ... uložení souboru a ukončení editace
- $q!$... ukončení editace bez uložení změn
- $n[!]$... editace dalšího souboru (bez uložení změn)
Pojmenované buffery, poslední regexp a editační příkaz zůstávají zachovány.
- $e[!][file]$... editace jiného souboru ($\%$ je symbol pro aktuální jméno souboru, $\#$ pro poslední použité jméno)
- ab *word string*, una ... zkratka
- $map[!][char][#n]$ *string*, unm ... mapování znaku resp. funkční klávesy (pro režim vstupu); řídicí znaky přes V

Nastavení editoru vi

Nastavování příkazem `set`, výpis `set all`

- `autoindent, ai` ... odsazování nových řádek [`noai`]
- `directory=dir, dir` ... pracovní adresář [`=/tmp`]
- `ignorecase, ic` ... ignorecase při hledání [`noic`]
- `number, nu` ... čísla řádek [`nonu`]
- `shell=path, sh` ... cesta k shellu [`=/bin/sh`]
- `showmatch, sm` ... hledání závorek [`nosm`]
- `tabstop=n, ts` ... velikost tabelátoru [`=8`]
- `wrapscan, ws` ... hledání přes konec souboru [`ws`]
- `wrapmargin=n, wm` ... pravý okraj pro zalamování [`=0`]

Předvolby ex a vi

Před spuštěním editoru se provedou `ex`-příkazy uložené v:

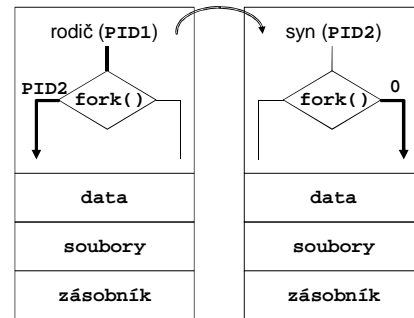
- proměnné `EXINIT`
- domovském adresáři ve skriptu `.exrc`
- aktuálním adresáři ve skriptu `.exrc`
pokud je nastavena volba `exrc` (implicitně vypnuta)

Příkazy se zapisují bez úvodní dvojtečky (jako v `ex`).

Proces

- prováděný program ... (nejméně jeden) proces
- plánování procesů - priority
- příkaz `ps`
- PID
- rodičovský proces ⇔ synovský proces
- kontext procesu
 - paměť, soubory, systémové proměnné,...
- komunikace
 - signály, roury, sockety, sdílená paměť,...
- návratová hodnota (0..255)
- běh na popředí, na pozadí, daemon

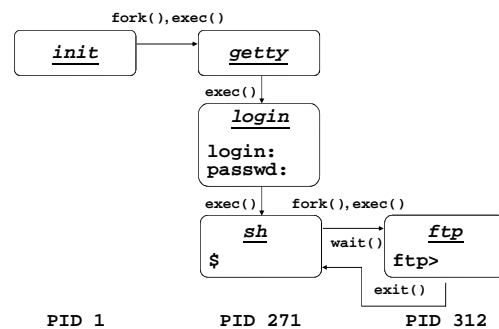
Vznik procesu

Funkce na řízení procesů

- `fork()` ... vytváří kopii rodičovského procesu; je třeba ošetřit chybu „Cannot fork“
- `exec()` ... překryje adresní prostor procesu zadaným programem
- `wait()` ... (rodičovský proces) čeká na skončení potomků
- `exit()` ... ukončí proces a předá rodičovskému procesu návratovou hodnotu

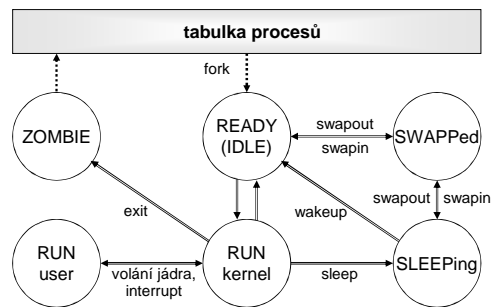
Uživatelská relace

Kontext procesu

- z hlediska uživatele
 - kód, data, zásobník
 - otevřené soubory
 - systémové proměnné (*environment*)
- z hlediska systému
 - obecné registry, programový čítač, stavový registr procesoru, ukazatel do zásobníku, registry pro operace v pohyblivé řádové čárce, registry mapování paměti
 - paměť, kterou proces dosud adresoval v uživatelském režimu
 - paměť v prostoru jádra, která je s daným procesem spojena (např. systémový zásobník procesu)

Stavy procesu

Priorita procesu

- Jeden z faktorů používaných pro plánování procesů
- Kladné číslo (čím vyšší, tím je proces „hodnější“)
- Synovský proces dědí prioritu od otce
- Při startu je možné stanovit jinou prioritu


```
nice -n incr cmd
```
- Inkrement obvykle povolen v rozsahu -20 až +20
- Pouze root může zadávat záporné hodnoty
- Procesu lze změnit prioritu


```
renice -n incr PID...
```

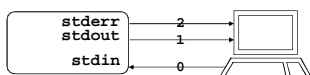
Příkaz ps

- **PID, TTY, STAT, TIME** a **COMMAND** vlastních procesů

	System V	BSD	POSIX
výběr procesů:	-e (every)	-a (all users) -x (no tty)	-A (All)
obsah výpisu:	-p PIDs	-t ttys	-U users -G grps
třídění:		-r (cpu)	-m (mem)

Proces a I/O

- přístup ke vstupním a výstupním souborům přes tzv. *file-descriptor*
 - 0 - standardní vstup (**stdin**)
 - 1 - standardní výstup (**stdout**)
 - 2 - standardní chybový výstup (**stderr**)
 - ... - další otevírané soubory

Komunikace mezi procesy

- zasílání signálů
 - asynchronní řízení
 - informace typu: nastala událost *N*
- vstup/výstup přes roury
- System V Interprocess Communication
 - semaforey
 - zasílání zpráv
 - sdílená paměť
- BSD Sockets
 - zasílání zpráv, vytváření proudů
 - v rámci jednoho systému (typ souboru **s**) nebo mezi klientem a serverem po síti

Obsluha signálů

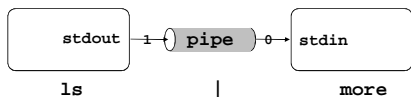
- zaslání signálu:
 - příkaz `kill [-signal] PID`
 - funkce `kill`
- ošetření signálu:
 - příkaz `trap [command] signal ...`
 - funkce `signal, sigaction`
 - standardní handlers: `SIG_IGN, SIG_DFL, SIG_ERR`
 - nemaskovatelné signály: `KILL, STOP`
- výpis signálů: `kill -l`

Nejdůležitější signály

HUP(1)	restart programu
INT(2), QUIT(3)	přerušeni uživatelem (^C, ^\)
ILL(4)	chybná instrukce
ABRT(6)	volání funkce <code>abort</code>
FPE(8)	aritmetická chyba
KILL(9) (nemaskovatelné)	ukončení procesu
SEGV(11)	chyba adresace
SYS(12)	chybné volání systému
ALRM(14)	přerušeni od časovače
TERM(15) (maskovatelné)	ukončení procesu (<code>kill</code>)
STOP(17), TSTP(18), CONT(19)	zastavení a spuštění procesu
CHLD(20)	ukončení syna
USR1(30), USR2(31)	uživatelské signály

Roury (pipes)

- v shellu - spojení vstupu a výstupu dvou procesů

- v programu:
 - roura s externím příkazem: `popen, pclose`
 - roura mezi (sub)procesy: `pipe`
- trvalé (pojmenované) roury
 - začleněny do systému souborů, typ `p`
 - vytvářejí funkce/příkazy `mknod` resp. `mkfifo`

System V IPC

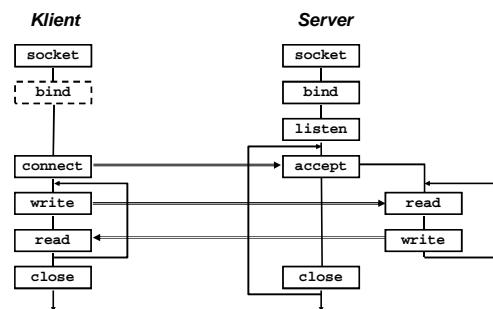
- Každé instanci prostředku je přiděleno ID
- Semafory:
 - zobecnění *P* a *V* operací [Dijkstra, Dekker]
 - ošetření *dead-locku*, havárie procesu
 - funkce: `semget, semop, semctl`
- Zasílání zpráv:
 - systém vytvoří komunikační kanál
 - funkce: `msgget, msgsnd, msgrcv, msgctl`
- Sdílená paměť:
 - systém přidá procesu do tabulky žádanou oblast
 - funkce: `shmget, shmat, shmdt, shmctl`

BSD Sockets

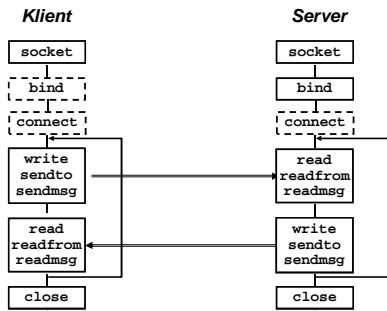
Socket - jeden konec kanálu pro klient-server komunikaci
Systémové funkce:

- `socket` vytváří deskriptor podle
 - domény (*address family*): `AF_UNIX, AF_INET`
 - typu: virtuální okruh (*stream*), *datagram*
- `bind` přiřazuje vlastní adresu:
 - UNIX: jméno v souborovém systému (typ `s`)
 - INET: IP adresa + port
- `listen` zahájí příjem zpráv (mj. stanoví délku fronty)
- `accept` (server) přijímá požadavek na kanál od klienta
- `connect` (klient) navazuje spojení se serverem

Model TCP aplikace

Model UDP aplikace

Úvod do UNIXu (2015)

SISAL 91

Start síťových daemonů

- **přímý start**
 - ve startovacích skriptech
 - intenzivně využívané služby, se složitou inicializací

- **nepřímý start (on demand)**

- provádí daemon `inetd`

- konfigurace v `/etc/inetd.conf`:

```
bootps dgram udp wait root /etc/bootpd bootpd
tftp dgram udp wait nobody /etc/tftpd tftpd /tftpboot
whois stream tcp nowait nobody /etc/whoisd whoisd
```

- překonfigurování: `kill -HUP PID`

- server komunikuje přes filedeskriptory 0/1

Úvod do UNIXu (2015)

SISAL 92

Terminál

- uživatel využívá služby systému prostřednictvím *terminálu* - buďto skutečného nebo *pseudoterminálu*
- vlastnosti v `/etc/termcap` resp. `/etc/terminfo`
- typ terminálu v proměnné `TERM`
- (re)inicializace terminálu příkazem `tset`
- změna vlastností příkazem `stty` (např. `stty erase char`)
- přístup na vlastní terminál přes zařízení `/dev/tty`

Úvod do UNIXu (2015)

SISAL 93

Řídící znaky

- některé lze předefinovat, některé závisí na shellu
⇒ nutný soulad terminálu a nastavení `TERM`
- typické sekvence:
 - Ctrl+H - backspace
 - Ctrl+S - pozastavení výpisu
 - Ctrl+Q - pokračování výpisu
 - Ctrl+C - ukončení procesu (`SIGINT`)
 - Ctrl+\ - dtto s dumpem (`SIGQUIT`)
 - Ctrl+D - konec vstupního souboru
 - Ctrl+Z - suspendování procesu (`SIGTSTP`)
další spuštění: `fg` resp. `bg`

Úvod do UNIXu (2015)

SISAL 94

Shell

- základní program pro komunikaci s UNIXem
- nezávislá komponenta systému
 - Bourne shell, C shell, Korn shell
- čte řádky a provádí příkazy
 - vlastní příkazy
 - programy uložené v souborovém systému
- textový preprocesor
 - metaznaky
 - proměnné
- programovací jazyk & jeho interpret
 - skripty

Úvod do UNIXu (2015)

SISAL 95

Základní vestavěné příkazy shellu

- `:` *comment* - prázdný příkaz
- `echo [-n] text` - výpis textu (s/bez odřádkování)
- `printf fmt arg...` - výpis formátovaného textu
- `pwd` - výpis cesty k aktuálnímu adresáři
- `cd [dir]` - změna adresáře (vlastnost shellu)
- `exit [rc]` - ukončení shellu s návratovým kódem
- `set {+|-}opt...` - nastavení přepínačů shellu
- `ulimit [limit]` - nastavení uživatelských limitů
- `umask [mask]` - nastavení defaultního módu souborů

Úvod do UNIXu (2015)

SISAL 96

Formátovací direktivy `printf`

- Obecný tvar: `%[flags][width][.precision]type`
 - `%c` ... výpis jednoho znaku
 - `%s` ... výpis řetězce
 - `%u, %d, %o, %x` ... výpis čísla (unsign., dek., okt., hex.)
 - `%e, %f, %g` ... výpis reálného čísla
 - `%%` ... výpis procenta
- Modifikátory:
 - `%[-] width [.len] s` ... zarovnání vlevo, max. délka
 - `%[+][0]width fmt-spec` ... vynucení znaménka, ved. nul
 - `%width [.precision] fmt-spec` ... přesnost reálných čísel
- Prakticky identické formátovací direktivy se používají i pro příkaz `awk` a funkci v jazyce C

Metaznaky

- znaky se speciálním významem (např. `*`, `>`)
- speciální význam se ruší „quotingem“:
 - zapsáním `\"` před metaznak (tzv. *escape-sekvence*)
 - uzavřením do apostrofů (ruší význam všech metaznaků)
 - uzavřením do uvozovek (neruší význam `$`, ```, `"` a `\`)
- platí i pro speciální význam znaků:
 - `<LF>` ... namísto odeslání příkazu jen pokračovací řádka mezera ... několik slov jako jeden parametr
- pozor zvláště u složitějších příkazů (např. `sed "s/ [0-9]*/ #/" ...`)
- komentář: ... `#komentář`

Expanzní znaky

Řetězec expanzních znaků se nahradí seznamem všech jmen souborů, které mu vyhovují.

- `*` - zastupuje libovolnou posloupnost znaků
- `?` - zastupuje libovolný znak
- `[a-f0-9]` - zastupuje znak ze seznamu
- `[!a-z]` - zastupuje znak z doplňku seznamu

Bílé znaky se do seznamu zapisují uvozené znakem `\`.
Pro znaky `!`, `]`, - platí stejná pravidla jako u regexpů.

Expanzi provádí shell!
Expanze nezahrnuje úvodní tečku ve jméně souboru, nepřekračuje hranici adresáře.

Proměnné v shellu

- `name=value` - nastavení hodnoty
- `name=value cmd` - nastavení pouze pro příkaz `cmd`
- `$name, ${name}` - použití hodnoty (textová substituce)
- `${#name}` - substituce délky hodnoty

Identifikátor - alfanumerické znaky, case senzitivní.

Proměnné mají pouze textovou hodnotu.

Substituce nenastavené proměnné - prázdný řetězec.

Výpis hodnoty proměnné: `set, echo "$name"`

Proměnné: lokální vs. *environmentové*.

Synovskému procesu (subshell, roura) se předávají jen *exportované* proměnné (příkazem `export variable`).

Syn nemůže modifikovat proměnné otce!

Environmentové proměnné

- IFS** - oddělovač polí (Internal Field Separator), implicitně: `IFS=<mezera><tab><LF>`
- PS1, PS2** - prompt, prompt na pokračovací řádce
- PATH** - cesta: adresáře se spustitelnými soubory (aktuální adresář není implicitní!)
- CDPATH** - cesta pro příkaz `cd`
- TERM** - typ terminálu
- SHELL** - prováděný shell
- LOGNAME** - jméno uživatele
- HOME** - domovský adresář
- MAIL** - soubor s poštou

Podmíněná substituce proměnných

zápis	hodnota, je-li proměnná <i>name</i>	
	definována	nedefinována
<code>\${name:-value}</code>	<code>\$name</code>	<code>value</code>
<code>\${name:=value}</code>	<code>\$name</code>	<code>value</code> +nastavení <code>name=value</code>
<code>\${name:+value}</code>	<code>value</code>	""
<code>\${name:?value}</code>	<code>\$name</code>	"" + <code>echo value a exit</code>

Příkazové soubory - skripty

- „přímé“ volání (práva **+rx**):
`script params`
- volání přes shell (práva **+rx**):
`sh [options] script params`
- vložené volání (běží ve stejném procesu shellu, nikoliv jako nová instance):
`. script`
- první řádek může obsahovat interpret a optiony:
`#!abs_path_to_interpreter [options]`
- startovací skripty (spouštějí se jako vložené volání):
`/etc/profile, .profile`

Poziční parametry, speciální proměnné

- `$n` - n -tý parametr (skriptu), $n \leq 9$
- `$#` - počet parametrů (skriptu)
- `$0` - název skriptu
- `shift [n]` - posun pozičních parametrů ($\$2 \Rightarrow \1)
- `set [--] text` - nastavení nových pozičních parametrů
př.: `set -- a + b` \Rightarrow `$1=a, $2=+, $3=b, $#=3`
`IFS=:; set $PATH` \Rightarrow `$1=/bin, ...`
- `$*` - všechny poziční parametry jako text
- `$@` - dtto, ale "`$1`" je "`$1`" "`$2`" ...
- `$?` - návratový kód posledního příkazu
- `$$` - PID běžícího shellu
- `$!` - PID posledního procesu na pozadí

Přesměrování vstupu příkazu

zápis	přesměrování vstupu příkazu ...
<code>cmd < file</code>	... ze souboru <code>file</code>
<code>cmd << str</code>	... ze vstupu shellu (textu shellsriptu); vstup se chová jako text v uvozovkách př.: <code>ed xxx << END</code> <code> \${cislo_radky}d -- here document</code> <code> END</code>
<code>cmd << \str</code>	dtto; text se chová jako v apostrofech př.: <code>ed xxx << \END</code> <code> l,\$d</code> <code> END</code>
<code>cmd <<- str</code>	dtto; text je možno odsazovat př.: <code>ed xxx <<- END</code> <code> l,\$d</code> <code> END</code>

Přesměrování výstupu příkazu

zápis	přesměrování ...
<code>cmd > file</code>	standardního výstupu do souboru <code>file</code>
<code>cmd 2> file</code>	chybového výstupu do souboru <code>file</code> př.: <code>rm xxx 2> /dev/null</code>
<code>cmd >> file</code>	standardního výstupu na konec souboru
<code>cmd 2>> file</code>	chybového výstupu na konec souboru
<code>cmd 2>&1</code>	chybového výstupu do standardního, pozor na pořadí přesměrování: - <code>grep xxx file > log 2>&1</code> - oba výstupy do jdou souboru <code>log</code> - <code>grep xxx file 2>&1 > log</code> - výstup do souboru <code>log</code> , chyby na výstup

Kombinování příkazů

- `cmd1 | [<LF>] cmd2`
- roura (`pipe`) mezi příkazy
př.: `ls -l *.c | wc -l`
- `cmd1; cmd2`
- sekvence příkazů
- `cmd1 || [<LF>] cmd2, cmd1 && [<LF>] cmd2`
- podmíněná sekvence příkazů
př.: `rm aa && echo Soubor aa smazan`
- `{ cmd1; cmd2; }`
- skupina příkazů
- `(cmd1; cmd2)`
- provedení příkazů v podprocesu
př.: `(cd wrk; rm *)`

Příkaz read

- Příkaz `read var` načte řádku ze vstupu do proměnné
- Nastavuje návratový kód (úspěch se dá testovat)
- Pokud má příkaz více argumentů, přiřazuje postupně do jednotlivých proměnných pole vstupní řádky (do poslední proměnné zbytek); oddělovače polí udává proměnná `IFS`; sousední bílé znaky se slučují; pro čtení `as-is` lze nastavit `IFS=`
- Znak `\` ve vstupu se interpretuje jako quoting (zruší funkci oddělovače polí, ale i konce řádky!); dá se potlačit přepínačem `-r`
- Při spuštění z příkazové řádky čte z terminálu, ale lze jej přesměrovat (`read var < file`), naopak lze vynutit čtení z terminálu (`read var </dev/tty`)

Řídící struktury - if

Příklad:

```
if [ -d tmp ]; then
    echo adresar existuje
elif mkdir tmp; then
    echo adresar vytvoren
else
    echo adresar nejde vytvorit
fi
```

Poznámky:

- Testovaným příkazem může být i roura.
- Výsledek příkazu může být znegován: `if ! cmd`
- Je třeba ošetřit, pokud příkaz něco vypisuje:

```
if echo "$x" | grep ... > /dev/null
```

Řídící struktury - case

Příklad:

```
case $1 in
-h | -\? ) echo "Navod: ..."; exit;;
'' | *[!0-9]* )
    echo "Nebylo zadano cislo"; exit;;
* ) CISLO=$1;;
esac
```

Poznámky:

- V návěštích se používají *wildcardy*, ale bez zvláštního významu tečky a lomítka, shell je neexpanduje.
- Pořadí návěští je významné (někdy pomocí něj lze nahradit negaci nebo regexpy).
- V návěští lze použít (např. i testovanou) proměnnou.

Řídící struktury - while, until

Příklad:

```
while read line; do
case $line in
\#* ) continue;;
* ) $line;;
esac
done < script
```

Příklad:

```
i=1; until mkdir /tmp/$i; do
i=`expr $i + 1`
done
```

Příklad:

```
while [ $# -gt 0 ]; do
case $1 in
-n ) N=$2; shift 2;;
-n* ) N=`echo $1 | cut -c3-`; shift;;
* ) break;;
esac
done
```

Řídící struktury - for

Příklad:

```
list=MFF,FF,FaF,FTVS
for file in `ls`; do
case , $list, in
*,$file,* ) cp $file ${file}_bak;;
esac
done
```

Poznámky:

- Cyklus od 1 do n (seq není v normě):

```
for i in `seq 1 $n`; do
i=1; while [ $i -le $n ]; do i=`expr $i + 1`
i=:; while [ ${#i} -le $n ]; do i=${i}
done
```
- Cyklus for se nehodí pro čtení souboru:

```
for line in `cat soubor`
```

Příklad: čtení vstupního souboru

- $n=0$

```
while read x < file; do
n=`expr $n + 1`
done
... čte stále první řádku
```
- $n=0$

```
cat file | while read x; do
n=`expr $n + 1`
done
... proměnná n se nastaví pouze v synovi
```
- $n=0$

```
while read x; do
n=`expr $n + 1`
done < file
```

Příklad: čtení výstupu roury

- $n=0$

```
find ... | ( while read x; do
printf "Mam smazat $x? (a/[n]) "
read z
case $z in
'' | n* | N* ) continue;;
esac
rm $x; n=`expr $n + 1`
done
echo Smazano $n souboru
)
```
- ... proměnná z se čte také ze souboru
- ```
read z < /dev/tty
```
- ```
{ ... read z <&3 ... } 3<&0
```

Funkce

Definice funkce *name*:

```
name() {  
    statements  
}
```

- běží ve stejném procesu
- proměnné jsou globální, může je měnit!
- volání + parametry stejně jako při volání příkazu
- funkce přistupuje k parametrům jako \$#, \$1 atp. (jsou lokální, nemění je volajícím!)
- návratovou hodnotou je návratová hodnota posledního příkazu, lze nastavit: `return val`
- priorita: funkce, interní příkazy, externí programy
interní příkaz lze vyvolat pomocí `command cmd`
- funkce se nedědí do subshellů

Postup zpracování řádky

Postupuje se zleva doprava v následujících krocích:

1. rozdělení řádky na atomy (po operátorech)
2. detekce řídicích struktur a operátorů
3. detekce operátorů přesměrování a definic proměnných
4. substituce proměnných a vložených příkazů
- 5* rozdělení výsledku substitucí na pole podle `$IFS`
- 6* náhrada expanzních znaků
7. zrušení quotingu metaznaků

*Kroky 5 a 6 se neprovádějí při přiřazení proměnných.

Vícenásobné čtení řádky

`eval arg` - příkaz sestaví svoje (už jednou zpracované) argumenty do řádky, znova ji zpracuje a provede výsledný příkaz

- př.:

```
read login x uid x < /etc/passwd  
eval UID$uid=$login  
    ↓  
    UID0=root
```

- nepřímé proměnné (lze nahradit pole)
- př.:

```
eval echo \$$#
```

- vypsaní hodnoty posledního parametru

Řízení procesů

`cmd &` - provedení na pozadí
`wait` - čekání na skončení procesu na pozadí

... počínaje `csch` je dokonalejší správa (`jobs,...`)

`exec cmd` - volání funkce `exec()` s příkazem `cmd`
(shell se změní v zavolaný program)

... počínaje `ksch` lze použít pro přesměrování deskriptorů aktuálního shellu (např. `exec 3<&0`)

Ošetření signálů v shellu

- Nastavení handleru: `trap [cmd] sig...`
 - parametr `sig` je číslo/jméno signálu nebo `0/EXIT`
 - příkaz `cmd (handler)` se provádí v rámci shellu
- Synovský proces nemá možnost ošetřit signály zamaskované otcem.
- Zamaskování signálů: `trap "" sig...`
- Návrat implicitního ošetření: `trap sig...`

Přepínače shellu

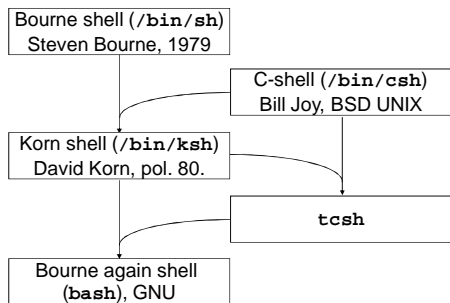
Přepínače se dají zadat

- na příkazové řádce při spuštění shellu
- na první řádce shell-scriptu
- příkazem `set`

Nejdůležitější přepínače:

- a ... všechny proměnné jsou exportovány
- c ... přesměrování nepřepíše existující soubory
- e ... chyba v příkazu způsobí ukončení shellu
- f ... potlačení expanzních znaků
- n ... příkazy jsou pouze vypsaný a neprovádí se
- u ... expanze nenastavené proměnné je chyba
- v ... vstupní řádky se vypisují na chybový výstup
- x ... příkazy se před provedením vypisují

Vývoj shellů

C-shell

Zásadní odlišnosti:

- `.login`, `.cshrc` ... startup script
- `set var=str, env, setenv, @ var expr` ... proměnné
- `foreach`, výrazy a příkazy C
- `>&`, `>>&`, `|&` ... přesměrování chybového výstupu
- `$<` ... přímý vstup z terminálu

Novinky přejeté nebo modifikované:

- `~[user]` ... domovský adresář
- `<ESC>` ... kompletace jmen souborů
- `history`, `![[-]n]`, `![[?]str]` ... historie příkazů
- `alias name str` ... přejmenování příkazů
- `pushd`, `popd` ... příkaz `cd` se zásobníkem

Korn shell

- `cd old new, cd -` ... náhrada v cestě, undo `cd`
- `VISUAL, set -o ed` ... historie s editací řádku
- `\` resp. `<Esc><Esc>` ... kompletace jmen
- `FPATH` ... cesta pro funkce
- `*`, `+`, `()`, `?()`, `@()`, `!()` ... regulární expanzní znaky
- `${var#pat}`, `${##}`, `${%}`, `${%%}` ... `$var` zkrácená o min.(max.) řetězec ze zač.(konce) vyhovující vzoru
- `[[]]` ... interní `test` (`<`, `>`, `-nt`, `-ot`, `-O`, `-G`)
- `let var=exp, (())` ... aritmetika
- `${v[e]}`, `${#v[*]}`, `v[e]=s`, `set -A v str` ... pole
- `select, getopt, typeset`

Zpracování přepínačů (getopts)

```
while getopts :x:y NAME; do
    case $NAME in
        x ) opt_x=$OPTARG;;
        y ) opt_y=1;;
        \? ) echo "Spatny prepinač $OPTARG";;
        : ) echo "Chybi hodnota $OPTARG";;
    esac
done
shift `expr $OPTIND - 1`
```

Práce s časem

- spuštění programu s měřením času:
`time command`
- pozastavení běhu:
`sleep seconds`
- výpis aktuálního (nebo jiného*) data a času:
`date [+format]`
Formát (shodný s funkcí `strftime`): text s %-direktivami
 - `aAbB` ... krátké/dlouhé jméno dne/měsíce
 - `dmYHMS` ... datum a čas číselně
 - `uUVjC` ... číslo dne v týdnu, týdne, dne v roce, století
 - `cX` ... „normální“ tvar data a času
 - `s` ... sekundy od počátku „letopočtu“ (1.1.1970) *

Synchronizace

- Pokud dva procesy sdílejí nějaký zdroj, je nutné současný přístup ke *kritickým sekcím* programů ošetřit zámkem.
- Synchronizace přes soubor: program testuje, zda existuje *lock* soubor - pokud ano, je zdroj zamčen, program čeká ve smyčce (`sleep !`), a když zmizí, sám vytvoří nový.
- Test zamčení zámku a jeho nastavení musí být z hlediska operačního systému *nepřerušitelná* dvojice operací, např. vyhovuje `mkdir` nebo přesměrování (`>`) při zapnutém `-C`.
- Po opuštění kritické sekce se soubor musí smažet, je třeba ošetřit i nepřirozené případy (`trap !`). Pro případ kontroly po havárii je dobré zámek označit číslem procesu.

Neinteraktivní zpracování

- Spuštění příkazu se zablokovaným signálem HUP a QUIT a výstupem do \$HOME/nohup.out
`nohup command`
- Spuštění příkazu v určený čas (uživateli musí být povoleno v souborech `at.allow` resp. `at.deny`, výstup jde uživateli mailem):
`at {-t mmdhHMM | time [+incr] } command`
- Pravidelné spuštění pomocí démona cron:

`crontab [-l]`

Příklad záznamu:

```
0 1 * * * 1-2,5 /usr/sbin/backup
```

Filtr awk

- Aho, Weinberger, Kernighan
- jazyk podobný C s několika rozdíly:
 - znak LF je významový
 - snazší práce s řetězci
 - je interpretovaný
- dialekty: **awk**, **nawk**, **gawk**
- volání:
`awk [opt] {-f script | pgm} {params | file | -}...`
- filtr zpracovává postupně záznamy (řádky) zadaných souborů a provádí na nich příkazy z awk-skriptu
- př.: `ls -l | awk '/^-/ { s += $5 } END { print s }'`

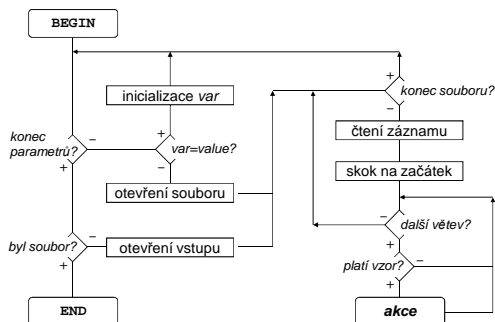
Vzory a akce (awk)

- Program (awk-skript) se skládá z větví ve tvaru `vzor { akce }`
- Typy vzorů:
 - BEGIN** provede se jednou, na začátku práce
 - END** provede se jednou, na konci práce
 - `/regexp/` provádí se, pokud řádka vyhovuje
 - `expression` provádí se, pokud platí podmínka
 - `vzor1, vzor2` začne se provádět, když platí `vzor1`, přestane se provádět, když platí `vzor2`
- Implicitní vzor: proved' vždy
- Implicitní akce: opiš' řádku

Příklad programu awk

```
BEGIN { procedur=0; radek=0 }
/procedure/ { procedur++; print;
             radek=1; hloubka=0; next }
! radek { next }
         { radek++ }
/begin/ { hloubka++ }
/end/ { hloubka-- }
/end/ && ! hloubka {
         print "Radek: ", radek; radek=0 }
END { print "Procedur: " procedur }
```

Diagram běhu programu awk

Rozšířené regulární výrazy (awk)

- Nové (a změněné) metaznaky
- `exp+`, `exp?` ... opakování (>0, <=1)
 - `exp1 | exp2 | exp3` ... varianty
 - `(,)` ... uzávorkování výrazů

- Ujasnění významu metaznaků
- `^, $` ... začátek a konec testovaného řetězce

- Oproti základním regulárním výrazům chybějí
- `\<, \>, \{, \}, \(\, \), \n`

Regulární výraz musí být zapsán jako literál (není možné testovat s výrazem uloženým v proměnné)!

Záznamy (awk)

- Záznamem je typicky řádka
- Oddělovač záznamů je uložen v proměnné `RS` a je možné ho změnit za jiný znak: `RS="char"`
 - např. pro HTML: `RS("<")`
- Oddělovačem může být i prázdná řádka: `RS=""`
- Změna se projeví až u následujícího záznamu
- Číslo záznamu: proměnná `NR`
- Oddělovač záznamů na výstupu (řetězec, který ukončuje příkaz `print`): `ORS=string`

Pole záznamu (awk)

- Vstupní záznam se automaticky rozdělí na pole
- Počet polí: proměnná `NF`
- Na jednotlivá pole je možné se odkazovat jako `ščísló`
- Číslo lze zadat jako výraz, např. `$(NF - 1)`
- Pozor na rozdíl mezi `NF` a `$NF`!
- Na celý záznam je možné se odkazovat jako `$0`
- Pole záznamu je možné měnit, důsledkem je ztráta přesného tvaru záznamu (zmizí oddělovače)!

Oddělovač polí (awk)

- Oddělovač polí je uložen v proměnné `FS`
- Může být inicializován při volání přepínačem `-Fsep`
- Oddělovač může být zadán jako
 - mezeře, pak je oddělovačem posloupnost bílých znaků
 - nemezerový znak, pak je oddělovačem každý znak
 - (**nawk**) regulární výraz, např. řádek `a==b`
 - má tři pole, pokud `FS==" "`
 - má dvě pole, pokud `FS=="="` nebo `FS=="+"`
- Změna platí až od dalšího záznamu *
- Oddělovač parametrů příkazu `print`: `OFs=sep`

Základní syntaxe awk

- Jazyk **awk** je **řádkově orientovaný**
- Příkazy se oddělují středníkem nebo koncem řádky, příkaz musí být (až na výjimky) na jedné řádce
- Má-li příkaz pokračovat na další řádce, musí předcházející řádka končit zpětným lomítkem
- Výjimky:
 - za podmínkou `if` a `while`
 - za čárkou, za otevírací složenou závorkou
 - za operátorem `&&` a `||`
- Komentář: text na řádce počínaje znakem `#`

Konstanty, proměnné (awk)

- **Konstanty**
 - běžné aritmetické konstanty
 - řetězce se omezují uvozovkami
 - escape sekvence: `\b`, `\f`, `\n`, `\r`, `\t`, `\ooo`, `\xxx`
- **Proměnné**
 - mají pouze textovou hodnotu
 - v aritmetickém kontextu se text převede na číslo
 - jsou inicializovány
 - asociativní pole (indexem je řetězec): `var[item]`
 - (**nawk**) speciální *member* operátor: `item in var`

Výrazy (awk)

- aritmetické operátory:
 - běžné C-operátory: `+`, `-`, `*`, `/`, `%` (modulo)
 - umocnění: `^`
 - přiřazovací operátory, in(de)krement: `=`, `+=`, `...`, `++`, `--`
- operátor zřetězení: mezera (!)
 - př.: `"File: " FILENAME " opened"`
- relační a logické operátory (výsledek je 1/0):
 - běžné C-operátory: `<`, `>`, `<=`, `>=`, `==`, `!=`, `!`, `||`, `&&`
 - operátor *match* (shoda s regulárním výrazem zadaným literálem, nikoliv proměnnou) a jeho negace: `~`, `!~`
 - např. `test, zda 2. pole začíná tečkou: $2 ~ /^\. /`
- (**nawk**) podmíněný výraz: `cond ? then : else`

Základní příkazy (awk)

- `{ cmd1; cmd2 }` ... složený příkaz
- `if (cond) cmd [; else cmd]` ... podmíněný příkaz
- `while (cond) cmd` ... příkaz cyklu
- `do cmd; while (cond)` ... příkaz cyklu
- `for (init; cond; step) cmd` ... příkaz cyklu (výraz *step* se vyhodnotí na konci každé iterace)
- `for (var in array) cmd` ... příkaz cyklu (opakování těla pro každý index, v náhodném pořadí!)
- `break, continue` ... konec cyklu, další iterace cyklu
- `next` ... konec zpracování záznamu
- `exit` ... konec programu (skok na větev END)

Výstupní příkazy (awk)

- `print`
tisk celého záznamu ukončeného ORS (default: LF)
- `print str1, str2, ...`
tisk řetězců oddělených OFS (mezera), ukončený ORS
- `printf fmt, par1, par2, ...`
formátovaný tisk
- `print, printf > filename`
výpis do souboru (max. 10 otevřených souborů !)
- `print, printf >> filename`
append do souboru
př.: `printf "%s::%d:\n",
grp, gid >> "/etc/group"`

Knihovní funkce (awk)

- matematické funkce: `int, exp, log, sqrt`
- (nawk): `sin, cos, atan2, rand, srand`
- řetězcové funkce:
 - `index (s, t)` ... vrací pozici *t* v *s* nebo 0
 - `length (s)` ... vrací délku řetězce *s*
 - `split (s, var, sep)` ... rozdělí *s* na slova oddělená separátorem *sep* a přiřadí je do prvků pole *var*, vrací počet; př.: `split("194.50.16.1", ip, ".")`
 - `sprintf (fmt, ...)` ... vrací formátovaný text jako řetězec
 - `substr (s, pos[, len])` ... vrací podřetězec od pozice *pos*
- (nawk): `match, close, sub, gsub`
- (gawk): `tolower, toupper, strftime`

Vlastní funkce (nawk)

- `function name (parameter-list) {
statements
}`
- `return expression`
- definují se na úrovni klauzulí
- nezáleží na pořadí
- vlastní „knihovna“ funkcí: `awk -f lib -f script ...`
- proměnné jsou globální, parametry lokální
- používají se ve výrazech
- parametry není nutno zadávat všechny

Konfigurace programu v awk

- Předání parametrů přes `echo`:
př.: `echo $LOW $HIGH | awk '
NR == 1 { low=$1; high=$2;
FS=":"; next }
... ' - /etc/passwd`
- Expanze hodnot proměnných pomocí shellu:
př.: `awk /"$RE"/`
- Nastavování proměnných z příkazové řádky:
př.: `awk var=value1 file1 var=value2 file2`
- Proměnné environmentu (nawk): pole `ENVIRON`
př.: `file = ENVIRON["HOME"] "/log"`

Vestavěné proměnné (awk)

- `RS, ORS, NR, FS, OFS, NF`
- `FILENAME` - jméno právě zpracovávaného souboru
př.: `FILENAME == "-" { ... }`
- `FNR` - číslo záznamu uvnitř souboru
- `ARGC, ARGV` - počet parametrů, pole parametrů
 - sémantika jako v C
 - v seznamu není awk-skript a přepínače
 - př.: `{ ARGV[ARGC++] = "soubor" }`
- `SUBSEP` - oddělovač dimenzí v indexu polí
- `RLENGTH` - délka řetězce nalezeného funkcí `match`

Komunikace se systémem v `awk`

- změna proměnné prostředí: nelze!
 - `PATH='awk '{print path}'`
 - `eval 'awk '{printf "PATH=%s;HOME=%s", p, h}'`
 - `awk '{print path; print home}' | { read PATH; read HOME; ... }`
 - `{ read PATH; read HOME; } << EOF`
`'awk '{print path; print home}'`
`EOF`
- volání příkazu (`nawk`): funkce `system(command)`
 - př.: `system("rm " filename)`
 - funkce vrací návratovou hodnotu, ale ne výstup!
 - příkaz běží v subshellu!

Příkaz `getline`, roura (`nawk`)

- `getline [var] [<{"-" | filename}]`
 - načtení řádky z právě čteného souboru, ze standardního vstupu resp. ze souboru `filename` do polí `$0`, `$1`, ... resp. do proměnné `var`
 - př.: `getline < "/etc/hosts"`
- `command | getline`
 - čtení výstupu příkazu (roury)
 - př.: `"pwd" | getline dir`
- `print | command`
 - výstup do roury
 - př.: `printf "Job %d ended", id | "mail " adm`
 - Max. počet otevřených rour: 1!

Jazyk C - soubory

<code>*.c, *.cpp</code>	zdrojové soubory
<code>*.h</code>	hlavičkové (<i>header</i>) soubory
<code>*.o</code>	přeložené moduly (<i>object-moduly</i>)
<code>a.out</code>	implicitní jméno výsledku kompilace
<code>/usr/include</code>	kořen systémových headerů
<code>/lib/lib*.a, .so</code>	systémové linkovací knihovny

Jazyk C - kompilátor

Volání: `cc [options] file...`

Nejdůležitější volby:

<code>-o filename</code>	výstupní jméno
<code>-c</code>	pouze překlad (nelinkovat)
<code>-E</code>	pouze preprocesor (nepřekládat)
<code>-Olevel</code>	nastavení úrovně optimalizace
<code>-glevel</code>	nastavení úrovně ladicích informací
<code>-Dmacro</code>	definuj makro pro preprocesor
<code>-Umacro</code>	oddefinuj makro pro preprocesor
<code>-Ipath</code>	umístění <code>#include</code> souborů (headerů)
<code>-llib</code>	linkuj s knihovnou <code>liblib.a</code>
<code>-Lpath</code>	cesta pro knihovny (<code>-llib</code>)

Předdefinovaná makra

Kromě standardních maker (`__DATE__`, `__FILE__`, `__LINE__`, `__cplusplus`, apod.) jsou v UNIXu zavedena další makra jako

<code>unix</code>	je vždy definováno v prostředí UNIXu
<code>mips, i386, ...</code>	hardwarová architektura
<code>__osf__</code> , ...	klon operačního systému
<code>SunOS</code>	verze operačního systému
<code>__POSIX_SOURCE</code> , <code>__XOPEN_SOURCE</code> , <code>__ANSI_C_SOURCE</code>	překlad podle příslušné normy

Výpis maker: `cc -dM -E file`

Program `make`

- generátor příkazů
- správa SW projektů
- příklad (soubor `makefile` n. `Makefile`):

```
program: main.o util.o
    cc -o program main.o util.o
main.o: main.c program.h
    cc -c main.c
util.o: util.c program.h
    cc -c util.c
```
- překlad potřebných souborů a slinkování programu:
`make [program]`

Syntaxe vstupního souboru (**make**)

- popis závislosti cíle: `targets : [files]`
- prováděné příkazy: `<Tab>command`
- komentář: `#comment`
- pokračovací řádek: `line-beginning\
line-continuation`

Makra (**make**)

- definice makra:
`name = string`
- nedefinovaná makra jsou prázdná
- nezáleží na pořadí definic
- nelze předefinovat
- definice na příkazové řádce:
`make target name=string`
- použití makra:
`$(name)`, `${name}` nebo `(name)`
- systémové proměnné jsou makry

Systémová administrace

- Základní úkoly:
 - instalace (OS, SW balíky)
 - konfigurace (systémy souborů, uživatelé, služby, ...)
 - zálohování systému
 - sledování systému (`syslog`, `cron`,...)
- V principu jsou administrátorské činnosti na různých typech UNIXových systémů podobné, ale speciální prostředky pro jejich vykonávání je podstatně liší, a to i u systémů od stejných výrobců

Start systému

- Jako první proces se startuje `init`, jenž pak řídí další činnost systému.
- BSD systémy:
 - skript `/etc/rc` („run control“)
 - skripty volané z `/etc/rc` (např. `/etc/rc.local`)
 - konfigurace `/etc/rc.conf`
- Systém V:
 - start skriptů řídí úroveň běhu a konfigurační soubor `/etc/inittab`
 - skripty jsou soustředěny do adresářů `/etc/rc#.d`
- V současnosti obvykle nějaká kombinace

Úrovně běhu, `inittab`

- Volí se při startu systému, nebo voláním `init level`
- V detailech se mohou lišit, typicky ale
 - 0 ... znamená zastavení systému
 - 1 ... znamená single-user režim
 - 3 ... znamená plnohodnotný režim běhu
- Konfigurační soubor `inittab`:
`l3:3:wait:/sbin/rc default`

Startovací skripty

- Klasický způsob:
 - pro runlevel `#` v adresáři `/etc/rc#.d`
 - jména: `S##služba` resp. `K##služba`
 - pořadí dáno číslem
 - skript volá jiný skript z `/etc/init.d` s parametrem `start` resp. `stop`
- Současné systémy používají rozličné variace, pořadí startu obvykle určuje systém sám podle vyznačených závislostí